Preventieve Dyslexiezorg

Handreiking beschermende en belemmerende factoren

In deze handreiking wordt voor alle direct betrokken actoren in het *PD-leerlingentraject* een aantal factoren benoemd die bepalend kunnen zijn voor het al dan niet slagen van de preventieve interventies. Deze lijst heeft niet de pretentie volledig te willen zijn, er kan naar behoefte worden aangevuld of gewijzigd.

Deze handreiking kan worden gehanteerd bij het in kaart brengen van de factoren die een rol kunnen gaan spelen in het *PD-leerlingentraject*. Hierbij ligt de nadruk niet op verklaring, maar op factoren waar rekening mee gehouden dient te worden bij de planning en uitvoering van de gezamenlijke, preventieve interventies.

Cruciaal is, dat deze beschermende en belemmerende factoren dienen te worden beschreven voor alle actoren: leerling, school, ouders en professionals. Er wordt daarbij geput uit de door de school aangeleverde leerlinggegevens en het startgesprek, waarbij alle actoren aanwezig zijn.

Beschermende en belemmerende factoren	
Leerling	
Lezen	Letterkennis, fonologisch bewustzijn, benoemsnelheid, teken-klankkoppeling nauwkeurigheid, automatisering, vloeiendheid
Spellen	Klank-tekenkoppeling, regelkennis, woordbeeldkennis en strategietoepassing
Cognitieve functies	Intelligentie, taal, werkgeheugen, aandacht en concentratie, snelheid van informatieverwerking, metacognitie
Emotioneel	Gevoelens van competentie, motivatie, faalangst, eigenwaarde, impulscontrole
Relationeel	Openheid voor relaties, mate van autonomie, kenmerkend gedrag, mate van flexibiliteit
Taakgerichtheid	Werk- en taakhouding, kunnen plannen en organiseren, doorzettingsvermogen, traag
Lichamelijk	Gezondheid, gehoor, visus, motoriek
Specifieke leerlingkenmerken	Co-morbiditeit, meer- of hoogbegaafdheid, meer- of anderstaligheid
Attitude en beleving	Specifiek met betrekking tot lees- en spellingproblemen
School	
ON1	
Lees- spellingmethode	Welke methoden worden gebruikt? Effectief gebruik van de methode
Tijd voor lezen/spellen	Hoeveel tijd per week specifiek voor technisch lezen en spellen?
Instructie	Model voor effectieve, directe instructie (DI-model)
Feedback	Effectieve proces- en taakgerichte feedback
LVS	Welk LVS en andere toetsen?
Planmatig werken	Groepsplan of andere vorm van vastleggen planmatig werken

ON2	
Extra instructie	Verdiepte en verlengde instructie, reteaching, herhaling in kleine stappen, meer begeleide inoefening met leerkracht
Uitbreiding leertijd	Hoeveel extra tijd? *(45-60 minuten per week gedurende 10 tot 12 weken)*
Feedback	Extra op de leerlinggerichte proces- en taakgerichte feedback
Extra materialen	Inzet extra materialen behorend bij methode, passende ICT-programma's
Organisatie	Hoe is de extra instructie op ON2 georganiseerd (instructietafel of anders)?
Uitvoering	Door wie wordt de extra instructie op ON2 verzorgd?
Evaluatie ON2	Hoe wordt de extra hulp geëvalueerd en vastgelegd?
ON3	
Extra instructie gericht op individuele leerling	Expliciete, intensieve interventies gericht op de specifieke vaardigheidstekorten van de leerling (remediërend, compenserend)
Handelingsplan	Individueel handelingsplan: doelen, werkwijze, evaluatiewijze van ON3-interventies
Uitbreiding leertijd	Extra tijd bovenop ON1 & ON2? *(60 minuten per week gedurende 2 keer 10 tot 12 weken)*
Feedback	Intensieve (dus meer) en effectieve feedback, specifiek op de leerling afgestemd (feed-up, feed-back, feed-forward)
Extra materialen	Inzet bewezen effectieve methodiek(en): ICT-programma Bouw! en andere ON3-methodieken en materialen
Organisatie	Hoe is de extra instructie op ON3 georganiseerd (individueel, kleine groep)?
Uitvoering	Door wie wordt de extra instructie op ON3 verzorgd? *(gekwalificeerde professional)*
Evaluatie ON3	Hoe en wanneer wordt de intensieve ON3-hulp geëvalueerd en vastgelegd?
Ouderbetrokkenheid	
Informeren ouders	Hoe worden ouders geïnformeerd (ouderavond, 10-minutengeprek, anders)
Ouders als partner	Wordt er samengewerkt met ouders in educatief partnerschap?
Lezen & spellen	Hoe zijn ouders tot nu toe betrokken bij de lees- en spellingaanpak van hun kind?
Pedagogisch klimaat	
Visie en attitude	Houding ten opzichte van problemen, omgaan met verschillen, belang van preventie
Interne ondersteuning	Mate van ondersteuning die leerkrachten krijgen van ib'er/leesspecialist
Organisatie	Jaarklassen, units, LVS, methodes, differentiatiemogelijkheden
Schoolomstandigheden	Schoolpopulatie, wijk, stad, regio
Thuis	
Gezin	
Gezinssamenstelling	Ouders/verzorgers, aantal kinderen, eventuele andere kinderen met problemen
Pedagogisch klimaat	Onderlinge verhoudingen, spanningen
Omstandigheden	Woon-, financiële en arbeidsomstandigheden, familierelaties

Opvoeders	
Cognitief	Eigen leerprobleem (dyslexie), mogelijkheden om zelf steun te geven
Emotioneel	Verwachtingen, gevoelens over problemen, motivatie
Opvoedingsstijl	Ondersteunend, overbeschermend, (anti) autoritair, anders
Opleiding	Hoog, gemiddeld, laag opgeleid
Thuistaal	Nederlands, dialect, taal gerelateerd aan migratieachtergrond
Professionals	
Leerkracht(en)	
Competenties	Professionele kennis/vaardigheden op gebied van effectieve instructie, vakinhoudelijke kennis, ervaring (met (ernstige) lees- en spellingproblemen en dyslexie), scholing, differentiatie, klassenmanagement
Inbedding in organisatie	Relatie met ib'er/leesspecialist, directie, collega's en PD-behandelaar (interprofessionele samenwerking)
Persoonlijkheid	Open, bereid tot overleg, zoeken naar afstemming, zich lerend kunnen opstellen
Relatie met ouders	Openstaand, informerend en ondersteunend in thuisbegeleiding
Relatie met leerling	Goede relatie, hoge verwachtingen, goed kunnen omgaan met verschillen
PD-behandelaar	
Competenties	Professionele kennis/vaardigheden op het gebied van behandeling en de daarin te doorlopen cycli, ervaring (met (ernstige lees- en spellingproblemen en dyslexie), scholing, specialisatie
Inbedding in organisatie	(Vaste) partner voor de school in interprofessionele samenwerking (uitvoering, intervisie, coaching, co-teaching, expert, bemiddelaar)
Persoonlijkheid	Open, bereid tot overleg, zoeken naar afstemming, zich lerend kunnen opstellen
Relatie met ouders	Ondersteunend bij thuisbegeleiding en in staat ouders in beslisproces mee te nemen
Relatie met leerling	Goede (therapeutische) relatie, hoge verwachtingen, niet denken in verschillen, maar in kwaliteiten van de leerling

Voor dit overzicht is een aantal bronnen geraadpleegd. Allereerst is uitgegaan van het overzicht van de *Verkennende Behandelingsanalyse: belemmerende en faciliterende factoren* van Ruijssenaars (2001/2019). Dit overzicht is aangevuld met factoren afkomstig uit andere modellen die in het kader van de PD-methodiek worden gehanteerd, zoals het model voor *Respons to Intervention* (RTI), het model voor *Directe Instructie* (DI) en overzichten van specifieke leerlingkenmerken en gezinskenmerken beschreven in de verschillende theoretische hoofdstukken in deel 3.

Bronnen

- Ruijssenaars, A.J.J.M. (2001/2019). *Leerproblemen en leerstoornissen. Remedial teaching en behandeling. Hulpschema's voor opleiding en praktijk*. ORTHO-reeks. Lemniscaat: Rotterdam. P.: 48-49.
- Hoofdstukken beschreven in deel 3 van dit boek.